

Oppgave: Sentralbankens rolle

Styringsrenten: Hva bør man ta hensyn til?

Av: Ingeborg Linnea Modalsli, Hannah Isabelle Neegaard,
Dorthea Støylen og Eline Urholt
Elvebakken videregående skole

14.02.2025

Lærer: Kjetill Gunnarson

Innledning

Putins invasjon av Ukraina i februar 2022 medførte en energikrise i Europa som følge av EU og Vestens sanksjoner mot Russland. Før krigen brøt ut var Russland Europas viktigste energileverandør (Lier & Bach, 2023). I kraft av sanksjonene de vestlige landene innførte, oppsto det et energivakuum i Europa. Denne energimangelen førte til en historisk høy prisvekst i den europeiske økonomien.

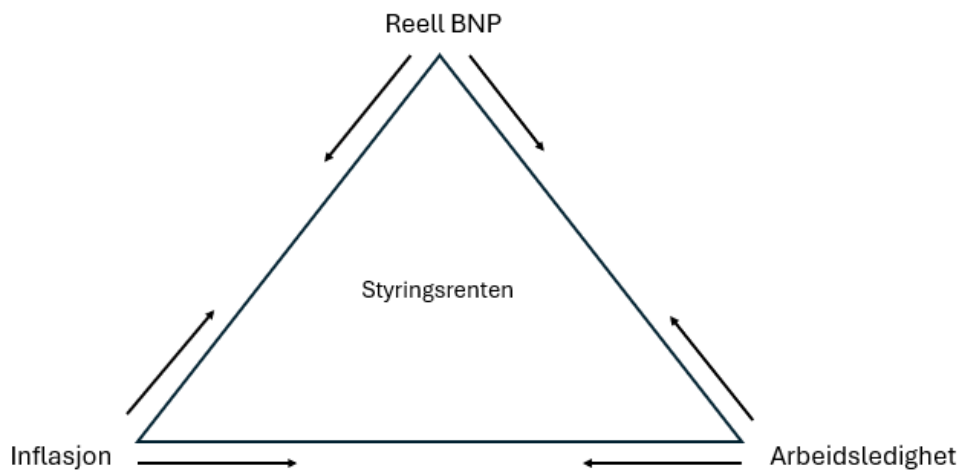

Figur 1: Figuren viser prisveksten i ulike landområder fra 2018-2024 (Norges bank, 2024)

Som grafen viser, har også norsk økonomi gjennom de siste årene vært preget av høy inflasjon og renteøkninger. Dette er noe både norske husholdninger og bedrifter har fått kjenne på. Likevel er det nå tegn til en stabilisering i økonomien, ettersom inflasjonen har avtatt og styringsrenten har stått uendret siden november 2024 (Norges Bank, 2024). Å sikre prisstabilitet og finansiell stabilitet gjennom pengepolitikken er hovedoppgaven til Norges bank. I jobben mot dette, og et mål om lav inflasjon og stabile renter, står dermed styringsrenten sentralt. Styringsrenten "påvirker økonomien i tråd med målene for pengepolitikken", og styrer både BNP, arbeidsledighet og inflasjon, men med ulik effekt (Thomassen, 2024). Beslutningene sentralbanken tar om styringsrenten har også direkte påvirkning på husholdninger og bedrifter. I alt gjør dette at Norges bank i utøvelsen av sitt mandat, samt i fremtidige avgjørelser, må ta flere hensyn og finne en balansegang mellom ulike interesser.

Avveininger – vanskelige valg

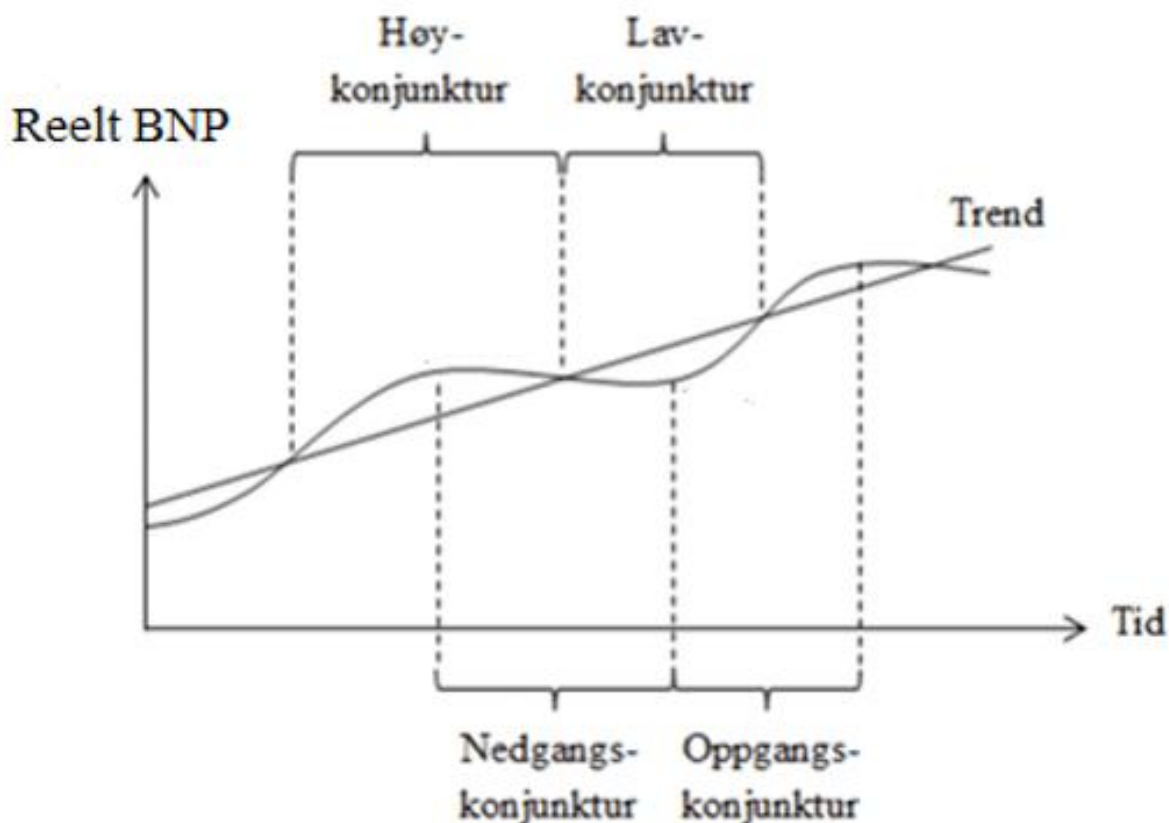
De tre avveiningene Norges bank står ovenfor når styringsrenten skal settes er bruttonasjonalproduktet, arbeidsledighet og inflasjon. Vi har et inflasjonsmål, samt mål om lav arbeidsledighet og økende og stabil BNP. Figuren under viser at disse forholdene påvirker hverandre, og derfor kan det være utfordrende å oppnå alle målene samtidig.

Figur 2: De tre avveiningene Norges Bank står ovenfor, med styringsrenten i midten

Bruttonasjonalprodukt er summen av alle produserte varer og tjenester i et land, minus kostnadene som følger med produksjonen (World Bank, 2022). For å regulere BNP brukes finanspolitikken, altså politikken som utøves gjennom statsbudsjettet. Finanspolitikken er delt inn i fire kategorier: høy sysselsetting og verdiskapning, et godt offentlig velferds- og tjenestetilbud, jevn og rettferdig fordeling, og langsiktig bærekraft i de offentlige finansene. Hvordan man ligger an i forhold til disse målene, og om det skal tas i bruk ekspansiv eller kontraktiv finanspolitikk, kan sees ut ifra konjunkturer i politikken, altså svingningene i BNP.

Ved perioder i lavkonjunktur vil bedrifter investere mindre og arbeidsledigheten øke. Det bidrar til en redusert etterspørsel i økonomien, som konsekvens vil inflasjonen synke. Ekspansiv finanspolitikk, som innebærer innføring av lavere skatter og større offentlige utgifter, er et virkemiddel som brukes for å løfte samfunnet ut av lavkonjunkturer. Kontraktiv finanspolitikk, en innstramning i offentlige utgifter og høyere skatter, brukes derimot under høykonjunkturer. Ved en kontraktiv finanspolitikk reduseres statens utgifter eller skattene økes, slik at etterspørselen i samfunnet dempes – og at inflasjonen dermed avtar.

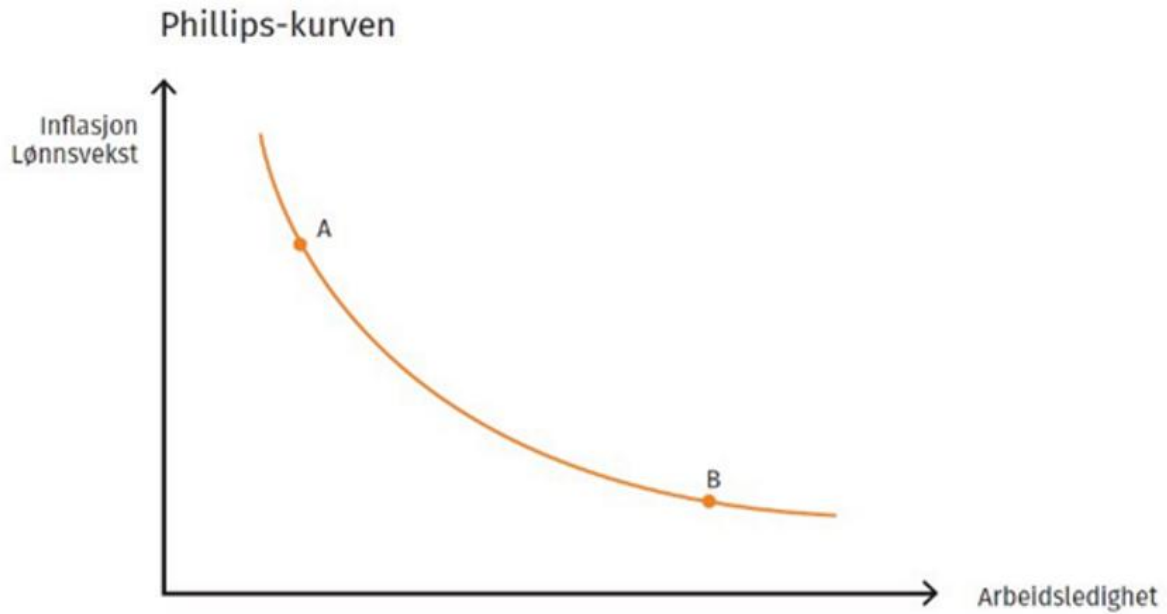

Figur 3: konjunkturer i økonomien (Økonomiske blikk, 2020)

Høy sysselsetting er som nevnt et av målene i finanspolitikken, men arbeidsledighet er også en avveining som må tas hensyn til. Den naturlige arbeidsledigheten, nivået der arbeidsledigheten gjør at lønns- og prisveksten holdes stabil, ligger på 3%. De siste årene har tallet derimot i stort vært høyere enn dette (SSB, 2024). Endringer i arbeidsledigheten som følge av konjunkturer, vil påvirke BNP. Dersom en opplever høykonjunktur og dermed høy sysselsetting, vil lav arbeidsledighet bidra til en fortsatt økning i bruttonasjonalproduktet. Tilsvarende vil lavkonjunktur og høy arbeidsledighet bidra til lavere BNP. Finanspolitikken kan brukes til å holde arbeidsledigheten lav og BNP-veksten stabil.

Samtidig som arbeidsledighet i stor grad henger sammen med BNP kan det også sees i sammenheng med inflasjon. Inflasjon er en vedvarende stigning i prisnivået og oppstår hovedsakelig på grunn av tre årsaker: økt etterspørsel, økte kostnader og forventninger til fremtidig prisvekst (Norges Bank, 2024). I Norge har vi et årlig inflasjonsmål på 2%. Dette inflasjonsnivået stimulerer økonomien og sørger for jevn vekst over tid. Dersom det oppstår høyere inflasjon enn målet tilsier, kan dette redusere landets BNP, da kjøpekraften til husholdninger og bedrifter svekkes. Den samme effekten kan oppstå ved for lav inflasjon,

eller deflasjon, da dette kan redusere den samlede etterspørselen og investeringer i økonomien.

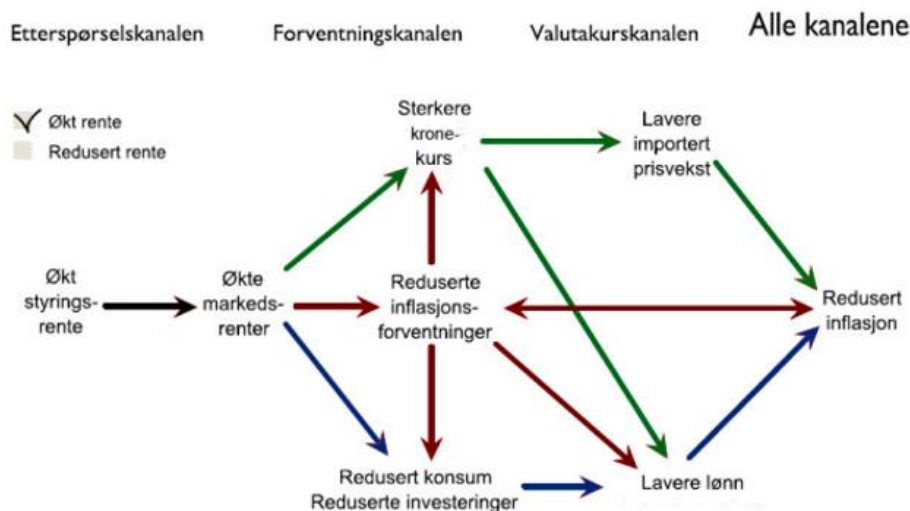

Figur 4: (Holden, Pareto 1, 2021)

En modell som fremstiller sammenhengen mellom arbeidsledighet og inflasjon, riktignok kun i et kortsiktig perspektiv, er Phillips-kurven. Modellen viser at lav arbeidsledighet gir høy inflasjon, og at høy arbeidsledighet gir lav inflasjon. Dette fordi arbeidsledigheten påvirker lønnsveksten og dermed den totale etterspørselen i markedet.

Kanalene

Endringer i styringsrenta påvirker naturligvis økonomisk aktivitet, og denne påvirkningen skjer gjennom forskjellige kanaler over tid. Endringene påvirker både bedrifter og husholdninger.

Figur 5: Viser hvordan renteøkning påvirker inflasjonen gjennom kanalene (Norges Bank, 2024)

Den første kanalen er etterspørselskanalen. Om renta settes opp, vil husholdninger generelt ha mindre penger til forbruk (Norges Bank, 2024). Dette vil gå utover bedriftene ved at de ikke får solgt like mye, noe som påvirker dem negativt. I tillegg blir det mindre interessant for mange bedrifter å investere, fordi lån er dyrere. Når det blir mindre etterspørsel etter varer fra bedriftene, vil ikke bedriftene trenge å produsere like mye. Dette fører til at det ikke er behov for like mange som kan arbeide, altså går arbeidsledigheten opp. Videre gjør dette at befolkningen og husholdningene får mindre lønn og dårligere råd, som gjør at prisveksten går ned, altså lavere inflasjon

Den andre kanalen er valutakurskanalen. Når renta går opp i Norge, kan kronekursen bli sterkere fordi flere investorer ønsker å kjøpe norske kroner (Norges Bank, 2024). Dette gjør at importerte varer blir billigere, men samtidig blir norske eksportvarer dyrere for bedrifter og folk i utlandet. For store bedrifter betyr dette at de som er avhengige av eksport kan få lavere inntekter fordi produktene deres blir dyrere i utlandet. Dette kan føre til mindre overskudd og mindre press på lønninger og priser i Norge. Importbedrifter har derimot en fordel av billigere varer fra utlandet, men samlet sett kan en sterkere krone være en utfordring for bedrifter som driver med eksport.

Den tredje kanalen styringsrentas påvirkning skjer gjennom, er forventningskanalen.

Forventningskanalen handler om hvordan folks forventninger til fremtidig prisvekst påvirker økonomien (Norges Bank, 2024). Når sentralbanken setter opp renta, kan det signalisere at de ønsker lavere prisvekst. Dette kan få folk til å tro at prisene ikke kommer til å stige like mye i fremtiden. Hvis bedrifter forventer lav prisvekst, vil de være mer forsiktige med å øke prisene

sine. Samtidig vil arbeidstakere ikke kreve like store lønnstillegg, fordi de ikke tror prisene vil stige så mye. Dette fører til at prisveksten blir lavere. Forventninger påvirker også valutakursen. Hvis befolkningen tror inflasjonen i Norge blir lav, kan dette gjøre norske kroner mer attraktive for investorer, noe som igjen kan påvirke prisene på import og eksport, slik som i valutakurskanalen.

Rentas påvirkning på husholdninger og bedrifter

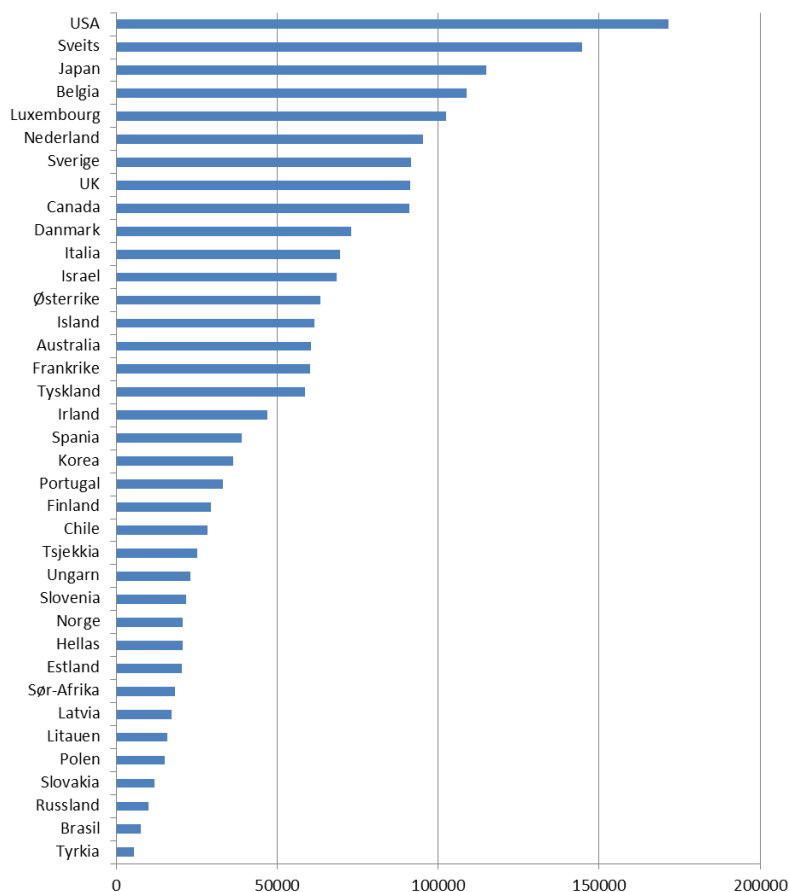
Bedrifter

En viktig gruppe sentralbanken må ta hensyn til når de setter styringsrenta, er bedrifter. Gitt at renta blir satt opp, vil ikke bedriftene få solgt like mange goder. For bedrifter som har store lån vil en renteøkning ha negative konsekvenser, i likhet med husholdninger med mye gjeld. I Norge i dag finnes det over 650 000 bedrifter, de fleste av disse er små bedrifter som gjerne er i en oppstartsfase og har store lån (SSB, 2025). Derfor kan en renteøkning gjøre at særlig små, nyetablerte bedrifter går konkurs. En lavere rente vil være bedre for bedrifter med mye gjeld, som er noe mandatet bør ta hensyn til når de setter renta. Bedrifter som har store bankinnskudd, vil derimot kunne dra nytte av en høyere rente. Det samme gjelder for **importbaserte bedrifter**, fordi en høyere rente vanligvis vil appresiere krona. Da får de nemlig mer for pengene sine, når de kjøper varer i for eksempel euro eller dollar.

Eksportbaserte bedrifter derimot, vil ha en fordel om renta er lavere, fordi krona da vil depresieres. Varer og tjenester blir billigere for forbrukerne i utlandet, som gjør at etterspørselen etter norske varer økes. Norge eksporterer mye, i 2024 eksporterte vi for 1800 milliarder kroner, og importerte for kun 1061 milliarder kroner (Pham, 2025). Dette er noe som bør tas i betraktning når det tas beslutninger om styringsrenten. Samtidig må sentralbanken ta hensyn til de andre typer bedrifter når de utøver pengepolitikken, samt inflasjon, arbeidsledighet og BNP.

Husholdninger

Når sentralbanken skal sette rente og inflasjonsnivå må de både ta hensyn til husholdninger med og uten gjeld (Galleberg, 2024). Norske husholdninger har høy gjeld i forhold til inntekt, både historisk sett og sammenlignet med andre OECD-land. (Finanstilsynet, 2024).

Figur 6:3 (Solheim, 2018)

Statistikken ovenfor viser netto finansiell formue per innbygger i USD. Vi ser at norske husholdninger har lavest beholdning av brutto finansiell formue og høyest gjeld per innbygger (Solheim, 2018). Rentebelastningen på husholdninger styres i stor grad av hvor husholdningene er i livsløpet. Familier som er i etableringsfasen, vil ofte ha høy gjeld og høye renteutgifter. Dermed er det de som vil bli rammet hardest ved et økt rentenivå (SSB, 2023). Derimot vil de husholdningene som har høyere bankinnskudd enn gjeld, heller få økte renteinntekter. Når renta øker, vil husholdningene ønske å spare mer fordi de vil få høyere innskuddsrente på sparepengene. Dette demper konsumet og investeringene i økonomien. Lavere rente vil derimot øke husholdningenes forbruk, ettersom de vil få lavere avkastning på sparepenger. I tillegg påvirker rentenivået i økonomien inflasjonen i samfunnet. En renteøkning kan også påvirke husholdninger positivt, ettersom høyere rente gir lavere inflasjon, da vil prisene på varer og tjenester stige mindre. På den andre siden vil et lavere rentenivå kunne påvirke husholdningene negativt, da lavere rente gir høyere inflasjon, og husholdningenes kjøpekraft reduseres. Ifølge Norges Bank har gjeldsgraden til norske husholdninger økt over tid, men man ser også at konsekvensene av renteendringer vil variere

mellom ulike husholdninger. De aller fleste norske husholdninger har mer i gjeld enn i bankinnskudd, noe som samlet sett vil føre til at en renteøkning vil redusere husholdningenes inntekt etter skatt fratrukket renteutgifter (Bowe & Njølstad, 2022).

Konklusjon

Norges bank har altså mange hensyn å ta når de skal føre sin pengepolitikk og sette styringsrenta. For det første må de vurdere hvordan renta vil påvirke de tre avveiningene; bruttonasjonalproduktet, inflasjon og arbeidsløshet. I tillegg må de på best mulig måte forutse hvordan renta kommer til å påvirke bedrifter og husholdninger, både direkte og indirekte. Dette, sammen med deres eget mål om prisstabilitet og finansiell stabilitet, gjør at sentralbankens viktigste oppgave er å vurdere hvilke faktorer som skal eller må prioriteres ut ifra den økonomiske situasjonen samfunnet befinner seg i. For det finnes ingen fasit eller drømmerente som gjør at alle blir fornøyde og der alle mål oppfylles.

Bibliografi

- Bowe, F., & Njølstad, E. S. (2022, September 14). *Hvordan påvirker renten husholdningenes kjøpekraft?* Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/bankplassen/arkiv/2022/hvordan-pavirker-renten-husholdningenes-kjopekraft/>
- Boye, K. G. (2023, Mai 11). *Hva vet folk om hvordan renten virker?* Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/bankplassen/arkiv/2023/hva-vet-folk-om-hvordan-renten-virker/>
- Eddy, M. (2022, Juli 1). *Eurozone inflation rises to 8.6 percent, the highest ever, driven by energy prices.* Hentet fra nytimes.com: <https://www.nytimes.com/2022/07/01/business/eurozone-inflation-june.html>
- Finanstilsynet. (2024, Juni 6). *Finansielt utsyn – juni 2024.* Hentet fra finansstilsynet.no: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2024/finansielt-utsyn--juni-2024/>
- Galleberg, J. (2024, Desember 20). *Økt gjeldsvekst for husholdningene.* Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/bank-og-finansmarked/finansielle-indikatorer/statistikk/kredittindikator/artikler/okt-gjeldsvekst-for-husholdningene>
- Holden, S. (u.d.).
- Holden, S. (2021). *Pareto 1.* Cappelen Damm.
- Lier, T., & Bach, D. (2023, Februar 24). *Slik har ett år med krig i Ukraina preget økonomien.* Hentet fra e24.no: <https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/Xb4l37/slik-har-ett-aar-med-krig-i-ukraina-preget-oekonomien>
- Norges Bank. (2024). *Hvordan oppstår inflasjon?* Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/kort-forklart/inflasjon/hvordan-oppar-inflasjon/>

- Norges Bank. (2024). *Hvordan påvirker styringsrenten økonomien?* Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/kort-forklart/styringsrenten/hvordan-pavirker-styringsrenten-okonomien/#:~:text=N%C3%A5r%20renteniv%C3%A5et%20g%C3%A5r%20opp%2C%20vil,de%20produserer%20har%20g%C3%A5tt%20ned>
- Norges bank. (2024). *Pengepolitisk rapport 4/2024*. Norges bank.
- Norges Bank. (2024). *Pengepolitiske vurderinger*. Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/Pengepolitisk-rapport/2024/ppr-42024/nettrapport-ppr-42024/>
- Norges Bank. (2024). *Rentebeslutninger*. Hentet fra norges-bank.no: <https://www.norges-bank.no/tema/pengepolitikk/Rentemoter/?tab=newslist>
- Norges Bank. (u.d.). *Hvordan virker renten på inflasjonen?* Hentet fra norges-bank.no: https://www.norges-bank.no/globalassets/upload/import/rentevirkninger/animasjon_11.pdf?v=09032017122410
- Norges bank. (u.d.). *Pengepolitisk rapport 4/2024*.
- Pham, G. (2025, Januar 31). *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/utenrikshandel/statistikk/utenrikshandel-med-varer/artikler/norges-viktigste-handelspartnere#:~:text=I%202024%20eksporterte%20Norge%20varer,%2C%20Tyskland%2C%20Kina%20og%20USA.&text=Norge%20er%20et%20land%20med,%2C%20gas>
- Rolsdorph, J. O. (2025, januar 15.). *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/utenrikshandel/statistikk/utenrikshandel-med-varer/artikler/reduisert-eksportverdi-i-2024>
- Solheim, H. (2018, April 18). *Verdens rikeste, eller fattige og forgjeldet? Finansiell formue i norske husholdninger*. Hentet fra <https://www.norges-bank.no/bankplassen/arkiv/2018/verdens-rikeste-eller-fattige-og-forgjeldet-finansiell-formue-i-norske-husholdninger/>
- SSB. (2023, Desember 11). *Økte renter – hva betyr det for husholdningenes økonomi?* Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/okte-renter--hva-betyr-det-for-husholdningenes-okonomi>
- SSB. (2024). *Arbeidsledighet i Norge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/arbeidsledighet-i-norge>
- SSB. (2024). *Arbeidsledighet i Norge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/arbeidsledighet-i-norge>
- SSB. (2025, januar 16.). *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/virksomheter-og-foretak/statistikk/virksomheter>
- Thomassen, E. (2024, November 26). *styringsrente*. Hentet fra [snl.no: https://snl.no/styringsrente](https://snl.no/styringsrente)
- World Bank. (2022). *BNP per innbygger*. Hentet fra [fn.no: https://fn.no/Statistikk/bnp-per-innbygger](https://fn.no/Statistikk/bnp-per-innbygger)
- Økonomiske blikk. (2020, Juni 27.). *En ABC for konjunktursyklusen*. Hentet fra [økonomiskeblikk.no: https://www.ekonomiskeblikk.com/en-abc-for-konjunktursyklusen/](https://www.ekonomiskeblikk.com/en-abc-for-konjunktursyklusen/)